

KALAUZ

AZ EMBERBARÁTI OKTATÁS ÉS NEVELÉS TERÉN. HAVI FOLYÓIRAT.

A testi és szellemi fogyatkozásban szenvedőket gyámolító országos egyesület hivatalos közlöny.

A lap 1—3—5—7—9 számait

az egyesület tagjai tagsági díjuk fejében kapják.

Megjelenik július és augusztus kivételével minden hó utolsó napján.

ELŐFIZETÉSI ÁRA:	Felelős szerkesztő és kiadó:	HIRDETÉSEK ÁRA:
Egész évre 2 frt 50 kr.	Scherer István	Soronkint, 15 kr.
Egyes szám ára: ... 25 kr.	Budapest, VIII. Röck Szilárd-u. 10.	Bélyegilleték 30 kr.

TARTALOM: Az emberbaráti oktatásügy a képviselőházban. — A siketnémák bálja: — A hülyeség Krassó-Szörény megyében. — *Szenes Adolf.* — Szerkesztői üzenetek.

Az emberbaráti oktatásügy a képviselőházban.

Az emberbaráti oktatásügy mostoha testvére a népoktatásnak. Igaz, hogy az „édes” gyermek is folytonos panaszszal van tele, kevésnek találja s joggal kevésnek találhatja azt a gondoskodást, a melyben részesül, de legalább érdeklődéssel viseltetnek sorsa iránt, míg az emberbaráti oktatásügy vajmi kevés figyelemben részesült és részesül még a jelenben is. A múltban Rakovszky István, Bende Imre orsz. képviselők szálltak sikra érdekében a törvényhozás előtt, de szavaik az általános helyeslésen kívül az állam mostoha pénzügyi helyzete miatt eredményeket nem hozhattak létre.

Sokkal biztatóbb sikerrel kezdette meg, különösen a siketnémák oktatásügyének előbbre vitelét ugyancsak Rakovszky István a társadalmi téren. Itt már hálásabb és eredményesebb is volt a kezdeményezés, bár még társadalmunk nem ébredt annak tudatára, hogy a segélynyújtás által saját maga jólétén is munkálkodik.

Az utóbbi években mind sűrűbben kezdtek el foglalkozni a négyérezékűek oktatása és nevelésével s különösen, hogy a „Siketnémákat gyámolító egyesület” megalakult,

a társadalom is nagyobb mértékben kezdett el érdeklődni e szerencsétlenek ügye iránt.

A kormányhatóság felismerte e társadalmi mozgalom nagy horderejét és azt tőle telhető támogatásban részesítette.

A törvényhozásban időről időre felvettetett a siketnémák, vakok és hülyék oktatásügyének kérdése s a ministerek beszámoltak a tett intézkedésekkel. Program-kijelentések csak a jelen évben történtek.

Dr. Wlassics Gyula minster úr február 27-én tartott nagyszabásu beszédjében az emberbaráti oktatásügyre is kiterjeszkedett s kijelentései igen öröndetes haladásról, biztos, megállapított irányról tesznek tanubizonyságot.

Nem szándékunk jelen alkalommal a kijelentések nagy horderejét és jelentőségét méltatni, inkább csak az eddig elhangzott beszédekkel foglalkozunk. Az ez irányu vitában a kiindulási pontot a minster ur február 27-én mondott következő beszéde képezte.

T. képviselőház! Ohajtottam, hogy mai beszédemben a tárczám keretében levő, minden intézetre, ha röviden is, kiterjeszkedhessem, vagy legalább arról, a mi reformszámba megy, ha csak néhány szóval is megemlékezzem (Hall! Hall!)

Az emberbaráti tanintézeteket illetőleg fel kell hívnom a képezhető fogyatékos érzékűekre vonatkozólag is a törvényhozásnak és a társadalomnak minél nagyobb mérvű gondoskodását. Az én ressortomba természetesen csak kiképezhetők tartoznak. Számos folyamodót kell elutasítanom, mert nincs elég helyiség, hogy felvétessenek. Fontosnak tartom, hogy a váczi siketnéma-intézetnél a tanítóképzésre külön tanfolyamot rendezzek be, s be is van rendezve, továbbá a vakok oktatására képesítő tanfolyamot rendeztettem be Budapesten.

A törvényhatóságok, továbbá az alapítványok, vagy községek által fönn tartott ily filantropikus intézeteket pedig úgy vélem segíteni, hogy az állam nevezze ki oda az illető tanítókat és az igazgatót és ezáltal a szakképzés teljesen biztosítva van. Ez már kereszttől is van vive néhány ily intézetnél s miután fizetésüket az új fizetési törvény értelmében rendeztem, azt hiszem, hogy ez a szerény kezdet itt is kedvező fellendülésre fog vezetni.

E tárgyban Gajáry Géza a képviselőház márczius 4-én tartott gyűlésén a következő beszédet mondotta:

De engemet ezen költségvetés figyelmes átvizsgálásakor különösen a kiadási czim V. fejezete alatt „emberbaráti tanin-

tézetek“ kiadásaira kért 17.239 frt többlet kiadás lep meg talán a legkellemesebben, mert ezen célra sajnos még eddig nagyon kevés áldozatot hoztunk s mert ezen ügy még csak egy évtized előtt is korántsem részesült nálunk azon méltatásban, a melyet egy modern államban kifejtteni és ezen a téren a polgároknak nyújtani kell.

A fogyatékos érzékűek kiképzését értem, a melyet én nem csak humanitáriusnak tartok, hanem s különösen azon meggyőződésemnek is adok kifejezést, hogy ez egy igen fontos nemzetgazdasági szociális érdek.

Mi a célja a siketnémák oktatásának? A helyes célja nem lehet más, mint ugy a fiu-, mint a leánynövendékeket fogyatékoságuk daczára vallásosan és erkölcsösen nevelni, a jóra, szépre szoktatni és különleges szakszerű oktatási módszer segélyével az élő és hangzó szónak kiejtésére és tisztán tagolt beszédre, valamint mindazon ismeretekre oktatni, melyeket az ép érzékű gyermekek az elemi népiskolákban elsajátítanak. (Helyeslés jobbfelől.) A leányokat pedig ezenkívül az épérzékűekkel versenyezni tudó, kenyérkereső muskásnőkké kell képezni, teljes kiképzést nyújtva a felső- és fehérruha-varrásban, műhímzésben és más alkalmas kenyérkeresetet biztosító kézimunkában. (Helyeslés jobbfelől.) Tehát a siketnéma-intézet ne legyen más, mint a siketnémák elemi iskolája, a hol a fiuknak az ipari oktatása nem kell, hanem csak közügyességi, n. n. slöjd-oktatás, míg a leányok olyan nőipart is tanuljanak, a miből azután meg is élhessenek, nehogy később kétes hírű varrodákra szoruljanak. (Helyeslés jobbfelől.)

A siketnémát arra kell tanítani, hogy magát mindenkivel, s ne csak a jelbeszédet betanuló környezetével — tudja megértetni s az életben is, ne csak szűk körben váljék belőle emberi lény. Az oktatásra legalább 8 év kell. A siketnéma-intézetekben még csak pár év előtt is a női kézimunkaoktatás alig szorítkozott egyébre, mint az elemi női kézimunka oktatására, s a 8 éven át képzett leánynövendékek elbocsájtattak a nélkül, hogy akár a háztartás vezetésében jártasak lettek volna, akár kenyerüket női kézimunkával megkeresni képesek lettek volna. (Ugy van! jobbfelől.) A felsőbb osztályokat végzett fiunövendékek pedig az intézetekben elhelyezett ipari műhelyekben foglalkoztak naponként 1—2 óráig, de részint mivel ezek a műhelyek rosszul voltak szervezve, részint mivel az iparág elsajátítására naponkénti 1—2 óra nem elég, voltaképen nem sajátították el az iparágat, a melynek tanulására beosztva voltak.

Az intézeti iparműhelyek, mint ipari előkészítő oktató, sem ajánlatosak s épen ezen okok indították az intéző köröket arra, hogy az ipari műhelyek eltörlése és a slöjd-oktatás behozatala ténynyé vált. (Halljuk! Halljuk!) Ezen rendszer szerint

a téli hónapokban a fiú növendékek korukhoz és képességükhöz mérten az agyag, a kartonázs és a famunka, a nyári félévben pedig ezeken kívül a kerti munka, gyümölcsfanemesítés, szőlőoltás és művelés, selyemhernyótenyésztés és méhészettel foglalkoznak, melyek a slöjdben a legfontosabbak. Hogyha a slöjdoztatásnak semmi más előnye nem volna, mint hogy ezt paedagogusok vezetik, a kik a növendékek tanítói, s az iparoktatásnak semmi más hátránya nem lenne, mint hogy tervszerű és czélszerű nevelő behatást gyakorolni képtelen iparos mesterek kezébe jut a zsenge kora növendék, már pusztán ez is elég ok lett volna az iparoktatás beszüntetésére s a slöjld behoza-
talára.

A leánynövendékeket varrásra kell tanítani akként, hogy az intézetből kilépve kenyérüket megkeresshessék, az I—IV. osztályba járók az elemi női kézi munkát tanulják, de az V—VIII. osztályuak már csak egy bizonyos kenyérkeresetet nyújtani képes iparágban nyerjenek oktatást, mint: fehérruha varrás és szabás, felsőruha varrás és szabás, himzés, selyemfestészet, kötőgép-ipar. Ezeket a nagyobb növendékeket ezenkívül meg kell még taníttatni a vasalásra s az intézeti konyhában a főzésre is. Ilyen rendszer mellett az intézetből kilépve képesek lesznek kenyérüket megkeresni, avagy önálló háztartást vezetni. Mindezen reformokat a t. miniszter ur a legnagyobb részben az elmúlt évben léptette életbe s mondhatom, hogy a váci kir. orsz. siketnéma-intézet, a melyet 12 év óta ismerek s tanulmányoztam, ma már ezen modern elvek alapján kitünő igazgató által mintaszerűen van vezetve, a régi szomorú állapotokkal szemben. Egy másik fontos és a szakemberek között még mindig vita tárgyát képező kérdés az, hogy okvetlenül kell-e, hogy a siketnéma-intézetben internátus legyen, vagy az externátus, avagy a vegyes rendszer-e legjobb. (Halljuk!)

Részemről az externátus mellett vagyok: 1., mert hazánkban ma évente legalább 2500 siketnéma gyermek nő fel minden oktatás nélkül, s ha ezek számára a drága internátusokat akarjuk létesíteni, vajjon meddig kell még a magyar társadalom kebelén élő siketnémáknak várniok? Különösen akkor, mikor nálunk a még sokkal olcsóbb externátusra sem telik. A földmives s iparos gyermeke ne ragadtassék ki életviszonyaiból, s ne neveljük őt nagy költséggel elkényeztetett gyermekké, adják ellátásra földmiveshez, iparoshoz s járjon be az intézetbe a tanórákra, s ismét naponta onnét vissza mult és jövő életviszonyai körébe. Ragályos betegségek internátusban könnyebben fellépnek, s alig gátolhatók, s nehezen szüntethetők meg végleg. Sokkal olcsóbb az externátusban a tanítás, s itt is eredménynyel végezhető. Az Európában létező 357 intézet közül 126 externátus, 77 internátus, 62 vegyes, 92 előttem ismeretlen. Az internátus és externátus költségei nagyban

különböznek, s úgy állanak egymással szemközt, mint 1 : 4 vagy 5-höz, vagy 6-hoz.

Egy másik érdekes kérdés, hogy kívánatos-e, miszerint az intézetbe minél nagyobb számban gyűjtsenek össze a növendékek. Erre nézve a felelet az, hogy 80—100-nál több semmi esetre sem lenne megengedhető, akár internátus, akár externátus, akár vegyes, hanem az lenne a legjobb, hogyha vidékenkint vagy megyénkint 40—48 növendéket befogadó externátusok állíttatnának fel, a hol a siketnémák 8 év alatt nemcsak beszélni, s magukat szóval megértetni megtaníttatnának, hanem lényegében ugyanazon ismereteket sajátíttatnának el, melyeket az ép érzékű gyermekek a népiskolákban 6 év alatt elsajátítanak.

A legfontosabb kérdés, hogy nem lehetne-e a siketnémákat a népiskolákban tanítani? T. ház! Miután a siketnéma oktatás igen drága, azt hiszem, érdemes egyszer ezen kérdéssel is foglalkoznunk.

A tapasztalat beigazolta, hogy a siketnémákat csak külön iskolákban s külön kiképzett tanerőkkel lehet oktatni, s kizárólag a t. miniszter urnak érdeme, hogy a helyes utra a külön siketnéma tanítóképezde felállítására tértünk át, s midőn a t. miniszter ur a tanügyi kormány élére állt s reformprogramjába az emberbaráti intézetek szervezését is felvette, a váci siketnéma intézetnél siketnéma tanítóképző tanfolyamot rendszerezített, a melyre csak okleveles tanítók jelentkezhetnek s a melyen évről-évre legalább 2 ösztöndíjas tanfolyamhallgató képeztetik ki a siketnémák oktatására. A tanfolyam most 2 évig tart s 5 tanár van ott alkalmazva és a legrövidebb idő tanubizonyosságot fog tenni arról, hogy az innét kikerülő tanítók nemcsak nagyobb eredményt felmutatni képesek lesznek, de a közel jövőben vidékenkint alakítandó siketnéma externátus iskolák is kvalifikált tanítókkal lesznek elláthatók. Mindezekből látható t. ház, hogy bár a legutóbbi időben e téren is sok történt, mégis még mennyi a tennivalónk.

Ezek után, t. ház, engedjék meg, hogy a vakok oktatásával is nemzetgazdasági szempontból foglalkozhassam. A vakok oktatásának célja, hogy a látóképességüktől megfosztott gyermekek, fogyatékoságuk daczára is lehetőleg mindazon ismereteket megszerezzhessék, melyekre az épérzékű gyermekeket a népiskolákban oktatják, továbbá az, hogy a vak az elemi osztályok befejeztével valamely jól megválasztott életpályára iparossá képeztessek ki, (Helyeslés.) hogy kenyérkereső s az ép érzékűekkel versenyezni képes kézművessé neveltessék.

Hogyha a vak gondos ipari képzés által munkabíróvá, a látókkal versenyezni képessé és ez által szabaddá lesz. látni fogjuk nála is a testi és lelki szabadságot élvező embernek minden szép és nemes tulajdonait. Azonban az olyan vak, a

ki, mint kontár mesterember, nem a kiérdemelt munkabért követeli, hanem elnézésért könyörög: vagy a ki egy rozoga hegedűvel a vásártereken, vagy utszélen alamizsnáért sopánkodik, vagy a ki éjjeli mulatóhelyeken rossz zongora előtt görnyedezve, bachanáliákat szolgál, az ilyen a koldusnak és szolgai léleknek minden romlottságával szegyenére fog válni az intézetnek, a hol neveltett s az emberbaráti oktatásügynek, a mely istápolta.

A humanizmusnak az intézetből kilépő vakok iránt csupán az lenne a kötelessége, hogy azokat munkával állandóan ellássa és hogy a tőkével vagy összeköttetéssel nem bíró vakokat a munkahiánytól megóvja. Ezért a vakok intézeteivel kapcsolatban nagy gyárszerű műhelyeket kellene létesíteni a felnőtt vakok foglalkoztatására, a hol a munkások által szerzett hetibérekből az intézet részére a társdíjak levonatnának, a ki pedig az intézetben lakni nem akar, az külső bejáró munkásként alkalmaztatnék, míg a távolab eső községekbe költözők az anyagot az intézetből kaphatnák, s meghatározott időben megállapított munkabér fejében a kész munkát beszálítani kötelesek. Az ilyen gyárak sohasem szűkölködnek munkában és mert versenyképesek, a hadseregnek, kórkázaknak s nagyobb intézeteknek a külföldön szerződések alapján szállítanak. Berlinben a kötélmemű-szállítást a katonaság részére egy ilyen gyár titkos név alatt vállalta el pár év előtt s midőn erre évek mulva rájöttek, hihetetlennek tartotta mindenki, hogy a mindig kifogástalan szállítmányokat kizárólag vakok készítették.

Nagyon fontos kérdés az, hogy nem volna-e lehetséges a vakok számára az elemi népiskolákkal kapcsolatos tanfolyamokat felállítani? Hogy ha a hazánkban levő 20,000 vak között 5000-et olyannak veszünk, a ki csak később vakult meg s így oktatásra szüksége nincs s a fennmaradó 15,000-nak $\frac{1}{5}$ részét vesszük oktathatónak, akkor nálunk 3000 az oktatásra szoruló vakok száma, a kik közül az egyetlen budapesti intézetünkbe legfeljebb 100 lévén felvehető, így tehát 2900 vak marad oktatás nélkül, úgy, hogy valamennyi oktathatására még 29 ilyen intézetre volna szükségünk, mint a budapesti. Hogy ha pedig ilyen intézet fentartási költségét 40,000 frtra vesszük fel (a budapesti 50,000 frtba kerül), akkor látható, hogy csakis ezen célra évente 1.160,000 frtra lenne szükségünk. Hogy pedig ilyen óriási összeget a közel jövőben akár az állam, akár a társadalom áldozni képes volna, arra azt hiszem, komolyan nem gondolhatunk.

Azonban sokkal nagyobb eredményt értek el a népiskolával kapcsolatos, de külön órában vezetett vakok tanfolyamával, mert a vak az ének, hittani, nyelvtani, fejszámtani, beszéd- és értelemgyakorlati és részben még a földrajzi, ter-

mészetráji és történeti órákon részt vehet az érzékűek elemi iskolájában az előadásokon, de mert sokat fog hallani, a mit hogy megértsen, azért kisegítő speciális oktatásra van szüksége. Azt a speciális oktatást pedig a tanító este külön órában könnyen megadhatja a vaknak, a kire nézve a siketnémára felsoroltam nehézségek fenn nem állanak, mert a vaknak nem hátrány, ha nincsen világosság, a tanfolyamot több tanító is vezetheti s egyre-egyre alig jut heti 3—4 óra. Az olyan városokban tehát, a hol 5—6 tanköteles vak található, a népiskolával kapcsolatosan ezen tanfolyam szervezendő lenne. Egyes tárgyakat a vakok az érzékűekkel, végezhetnének, de külön s ezen kívül még a speciális oktatást kívánó tárgyakra — domboru írás, olvasás, közhasznú ismeretek, szám-tan, kefekötés — is kellene őket oktatni. Az ilyen tanfolyamokra — tekintve, hogy a csütörtök egész nap s a vasárnap d. e. a tanítónak rendesen szabad ideje — megfelelő díjazás mellett elég vállalkozó tanító akadna, a kik lassankint kellő ügyességre téven szert a vakok oktatásában, szükség esetén a budapesti központi intézetbe is bevonhatók lennének.

T. ház! Most pedig áttérek a hülyék és gyenge elméjük oktatására s annak céljára. Mindenekelőtt tisztába hozni azt, hogy az értelmi fogyatékosokban szenvedők miként osztályozandók, mert e tekintetben még ma is általános fogalomzavar uralkodik. A tudomány mai álláspontja szerint a helyes felosztás a következő: 1. Hülyék (idioták), ezekhez számítandók a gúgás és más testi elsatnyulásban levő kretének. Ezek nem rosszindulatuak, kifejezett elmekeórosak s a nevelő intézetben nincsen semmi keresnivalójuk. Ezek tehát a belügyminiszteri tárcza alá tartozó kórházak, tébolydák, szegény- és menházak lakói maradnak örökre s az ilyenekről való gondoskodás nem a t. kultuszminiszter ur tárczáját terheli. A képezhető hülyékből még sok tekintetben hasznavehető alanyok képezhetők s így az állam és társadalom által reájuk fordított költség nem holt tőke, sőt kamatozik, habár nem is olyan mértékben, mint a siketnémák és vakokra fordított kiadások. A hülyék csak internátusokba vagy kolóniákba valóik és máshol velők boldogulni nem lehet. 2. A gyenge elméjük (imbecillusok), ezek az elfajulás, perverzitás szomorú alakjai, az elmének, az értelemnek kifejezett betegsége. Ezek köz- és önveszélyesek s nagy részük most a javító intézetekbe kerül, holott oda nem valóik, mert célszerű nevelés által a legnagyobb részük erkölcsös, munkás, életre nevelhető, de sőt az ipar terén bizonyos foku önállóságra is tehetnek szert. 3. Gyenge tehetségűek — tehát nem gyenge elméjük — (schwachbefähigte), a kiket csak a tehetségnek gyengesége jellemez, ezek most az elemi iskolákban a számpadban ülnek. Ezek a szerencsétlenek eddig legjobban el voltak hanyagolva.

Mi tehát a teendő? A képezhetetlen hülyékről gondoskodják a t. belügyminister úr. A képezhető hülyék és gyenge elméjük internatusokban nevelendők, a hol bizonyos, a lehetőség szerinti csekély elemi ismeret mellett jó nevelésben és kézi ügyességben nyerjenek oktatást. Ha lehetséges volna, legjobb lenne a gyengébbek számára — mint a külföldön — mező-(tej-)gazdaságot berendezni, mert ezen szegény trotlik igen jól tudják magukat a gazdaságban és a kertészetben hasznossá tenni. A hülyék és gyenge elméjük között igen sok az epileptikus, a kik számára külön intézet lenne berendezendő orvosok vezetése mellett. Ezekkel az orvosnak s nem a pedagógusnak van dolga. Tehát ezekről is a t. belügyminister ur hatáskörébe lenne utalandó a gondoskodás. A gyengébb tehetségűek számára nem kellene külön intézetek, hanem külön osztályok. Hiszen ezek leginkább csak a túltömött osztályok áldozatai. Ha egy tanító 80—100 gyermeket tanít, hogyan foglalkozhatik a gyenge tehetségűekkel? Ezek részére tehát külön kisegítő-osztályok létesítendők, külön képzett tanítókkal 20—25 növendék soroztatván egy osztályba.

Most pedig a t. ház engedelmével a dadogók és hebegők ügyére térek át. Az összes tanuló ifjúság 10%-a s nálunk 60,000 szenved e bajban, s jöllehet ez nem veszélyezteti az egyén existenciáját, mindazonáltal sok intelligencia ment már e miatt veszendőbe, hány embert fosztott meg e beszédhiba szép állásától s jövőjétől. A mi ezen baj gyógyítását illeti, az csak a zsenge korban kecsegtet eredménnyel. 4—15 éves korban 70—80%, aránylag rövid idő (3—8 hónap) alatt leszoktatható a dadogásról, míg 15 éven felüli korban alig 50—60% mutat föl tartós javulást. Ezért minden tanárnak és tanítónak ismerni kellene a dadogás s hebegés gyógyításának, vagy jobban mondva leszoktatásának módszerét, hogy a hibában szenvedő tanuló bennök orvosát is bírja. A dadogás, hebegés gyógyítása főképen didaktikai módszereken alapszik s ezt a tanító nagyon könnyen elsajátíthatja 6—8 heti tanfolyam alatt s nagyobb eredményt képes elérni, mint az orvos, a ki didaktikai tudományokkal s órákat igénybe vevő oktatással nem szívesen foglalkozik. Igen helyes tehát a t. miniszter úrnak azon legújabb intézkedése is, hogy a külföld ilyenmü intézményeihez hasonlóan évente 6 hetes tanfolyamot rendez Budapesten, tanárok, tanítók és tanítónők számára, hogy ezek a dadogók és hebegők oktatásának módszerét elsajátítsák s megszabadítsák növendékeiket ezen bajtól még olyan korban, a midőn a gyermek baja nem harapódzott még el olyan nagy mérvben, amint azt felnőtt dadogóknál sajnálatos tapasztalni lehet s a közel jövő ezen intézkedés áldást-hozó eredményeit is hálásan fogja élvezni.

T. ház! Iparkodtam tárgyilagos hü képét nyújtani az emberbaráti intézetek — szerintem helyesebben fogyatékos

érzékűek, mert mint emberbaráti más tárcza gondoskodása alá esnek — oktatásügyének. Hogy a viszonyok az utolsó időben s különösen a legutolsó években örvendetesen javultak, ez kétségtelen s ez a t. miniszter ur nagy érdeme. De az előadottakból is láthatja a t. ház s a t. miniszter ur, hogy nálunk ezen a téren még nagyon sok a teendő s hogy még igen sokat kell haladnunk s áldoznunk, hogy ezen tekintetben is igazán modern európai állam legyünk.

Fogjon tehát össze az állam, a társadalom s az egyház s a rendelkezésre álló minden erkölcsi és anyagi erővel adjanak módot a nemzetnek s a t. miniszter urnak arra, hogy beigazolhassuk, miszerint nem csak tudjuk, hogy e téren mi a tenni valónk, hanem, hogy azt megvalósítani is képesek vagyunk és leszünk.

A vallás és közoktatásügyi Minister az általános vita befejezésével mondott nagy beszédében reflektált Gajáry Géza orsz. képviselő beszédjére is s a képviselőház márczius 6-iki ülésén a következőket mondotta:

„Én nekem teljes elismeréssel kell adóznom, hogy a szónok urakat tovább vegyem és tegyem figyelmem tárgyává, Gajáry Géza képviselő úr felszólalásának, mert filantropikus intézményekre felhívni a ház figyelmét, melyekre most kezdünk kissé nagyobb arányokban gondolni, igen nagy fontosságu s én csak köszönettel tartozom neki azon tanulmányért.“

A képviselőház működésére irányított általános figyelem mellett lehetetlen örömmel nem vennünk Gajáry Géza nagy beszédjét, mely igen alkalmas volt arra, hogy nem csak a törvényhozók, hanem általában a művelt közönség érdeklődését felébreszsze s meggyőzze arról, hogy ebben az irányban valóban nagyobb tevékenység kifejtésére van szükség, mint a minő eddig nyilvánult. A társadalom és kormány közös működése reméljük, a jövőben még nagyobb eredményekről számolhat el, mint a jelenben történt.

A siketnémák bálja

1897. febr. 6-án.

Nemsokára a fővárosi elitebálok sorába lép a siketnémák bálja, melyet az „Egyetértés“ társaskör évente rendezni szokott. Eddig a lövölde termében vonultak meg mindenkor sikerült táncmulatságukkal, melyet mimikus előadással kötöttek egybe, ez évben nagyobb szabásúvá tették s az Andrassy-úti casino termében rendezték, ugyancsak mimikai előadással egybekötve. Hogy mi indította siketnémáinkat arra, hogy a nagyobb nyil-

vánosság előtt szerepeljenek, az ép úgy dicséri saját egyéni ügyességüket, mint gondolkozásmódjukat. El akarják oszlatni a temérdek tévhitet, mely felőlük, képességeik és életük felől még igen széles rétegekben el van terjedve s meg akarják győzni a nagy társadalmat arról, hogy ők is megérdemlik azt a támogatást és gondoskodást, melyet velük szemben a társadalom és állam gyakorol, mikor tanításuk érdekében nem csekély áldozatokat hoz.

Kezdeményezésük ebben az irányban igen szerencsés körülmények között indult meg.

A nagyobb érdeklődést sorsuk s általában a négyérvékük sorsa iránt a „testi és szellemi fogyatkozásban szenvedőket gyámolító orsz. egyesület“ már sikerrel felébresztette s azzal, hogy a felnőtt s már önálló keresetű siketnémák tényekkel is igazolják, hogy a társadalomnak használható tagjaivá váltak, jelentékenyen hozzájárulnak szerencsétlenebb sorstársaik tanításának előmozdításához.

A kör által választott bálbizottság Oros Kálmán és Endlich József elnökökkel az élén a bál anyagi és erkölcsi sikere érdekében rendkívül buzgalmat fejtett ki. Az alakuló ülésen azon általános óhaj merült fel, hogy vajha sikerülne a mulatság védnökeiül azokat megnyerni, a kik minden alkalommal kiváló érdeklődést tanúsítottak a siketnémák ügye iránt s a kiknek nevei a hazai humanistikus tevékenység terén örökre ragyogni fognak s küldöttséget választottak meg, mely felkérje Rakovszky István ő nagyméltóságát és nejét a védnökség elfogadására. A küldöttség aggódo reménységgel teljesítette feladatát s örömtelt szívvvel jelentette megbízóinak, hogy az óhajtott kegyet megnyernie sikerült. Ily magas pártfogás mellett azután bátran látott hozzá a bizottság a részletek megállapításához.

Elhatározták, hogy két előadást tartanak, egy mimikait s egy előszóbelit. A mimikai előadás megírására Gabányi Árpádot, a nemzeti színház művészet kérték fel, a ki lekötelező előzőkenységgel teljesítette is a siketnémák kérését, a telolvasás egy siketnéma munkája lett volna, melyet egyik érthetőbben beszélő ugyancsak siketnémának kellett volna felolvasnia. A program ezen utóbbi pontja azonban több körülmény folytán el kellett, hogy maradjon.

A bizottság fáradozását teljes siker koronázta. A bál estéjén előkelő közönség töltötte meg a bál termet, a kik érdeklődéssel kísérték *Sohr* Adolf siketnéma szobrász mimikus előadását, melyet Gabányi Árpád irt „Kánikulában“ czimen s előadás végén élénken megtapsolták a szereplőt, a ki ezután Báiban czímmel még egy előadást tartott. Majd a táncz vette kezdetét s eltartott reggelig. A tánczmulatság fényes erkölcsi sikerén kívül a kör segélyalapja s a „testi és szellemi fogyat-

kozásban szenvedőket gyámolító orsz. egyesület“ asyluma javára is szépen jövedelmezett.

A jövedelemhez felülfizetéseikkel hozzájárultak:

Nagyméltóságu Rakovszky István és b. családja 50 frt, Hegedüs Sándorné 10 frt, Hegedüs Lóránd 15 frt, ifj. Szcitovszky János 50 kr., Fejér Elemér 50 kr., Pappszász Lajosné 10 frt, Dr. Hugonnay Vilma grófnő 2 frt, Dr. Pekár Imre 3 frt 50 kr., Dr. Brezovay László 50 kr., Dr. Bókay János 2 frt, Dr. Szmrecsányi Miklós 3 frt 50 kr., Dr. Hajnal Albert 2 frt, Dr. Hajnal István 2 frt, Beniczky Lajos 5 frt, Roboz József 5 frt, Liszakovszky A. Dezső 1 frt, Kilár Jánosné 1 frt, Hollán Ernőné 3 frt, Morelli Gusztáv 3 frt, Januska Tivadar 3 frt, Emmich Gusztáv 2 frt, Borbély Sándor 2 frt, Hajnal Antal 3 frt, Eppinger Lázár 1 frt, Földiák Vilmos 1 frt, Freyberger Pál 1 frt, Fürst Antal 2 frt, Adler Károly 1 frt, Beer Berthold 50 kr., Dr. Bánoczy József 1 frt, Bauer Károly 1 frt, Schweiger Márton 2 frt, Luczenbacher Pál 3 frt, Hecht Ábrahám 1 frt, Glasz Ignác 1 frt, Goldmann József 2 frt, Dr. Hampel József 2 frt, megyeri Krausz Lajos 50 kr., Kunewalder F. M. 3 frt, Mechwart András 2 frt, Dr. Morelli Károly 1 frt, Buzáth Ilona (Körösmező) 3 frt, tornyai Schossberger Henrik 5 frt, Neuschloss Ödön és Marcell 5 frt, Kammermayer Károly 5 frt, főtitiztelendő Pivár Ignác 5 frt, Domonyi Brüll Miksáné 3 frt, ifj. Heidelberg Mór 2 frt, Kohner Zsigmond 50 kr., Hauszmann Alajos 2 frt, Hedrich és Strausz 50 kr., Herzog Péter 3 frt, Irsay György 7 frt, Mayer József 6 frt 50 kr., Pertik Gyula 1 frt, Dr. Herzog Ede 1 frt, Löwinger József 2 frt, Kramer Miksa 1 frt 50 kr., Helle Antal 2 frt, Dr. Pollacsek 1 frt 50 kr., Herzog Fülöp 1 frt, Hecht Bernát 50 kr., Jakabffy Ignác 1 frt, Walla József 3 frt, Altstock Bódog 1 frt, gróf Tisza István 2 frt, Bloch Mór 1 frt, Weisz Mariska 1 frt, Farkas József 5 frt, Dr. Kosztka Emil 1 frt, Baumgartner Fülöp 50 kr. Hieronymi Károly 5 frt.

A siketnémák vállalkozása tehát sikerült. A résztvettek mindegyike kellemes emlékekkel távozott onnan, kellemes emlékül szolgál még a meghívó és tánczrend, melynek ügyes rajzait Bloch Mór lythografus siketnéma készítette el nem közön-séges tehetségre valló kivitelben.

Reméljük, hogy a jövő évben rendezendő tánczmulatság még fényesebb sikereket ér el.

Tudósító.

A hülyeség Krassó-Szörény megyében.

Szenes Adolf.

A „Krassó-Szörény megyei tanító egyesület“ Dognácskán tartott ez évi őszi gyűlésén — tekintve, hogy a hülyeség ott endemikusan nagyobb mennyiségben fordul elő — e szerencsétlenekről és azok neveléséről szabad előadást tartottam. E célból a megyében és különösen Dognácskán a viszonyokat tanulmányozva a kartársak és a körjegyzők szivessége folytán sok érdekes adatra tettem szert, melyeket előadásomban felhasználtam.

Krassó-Szörény megye a hülyeség elterjedését tekintve, a vármegyék között kb. a középso helyet foglalja el, minden 10.000 lakójára 9.3 hülye esik. Ennél 31 vármegye mutat kisebb százalékot és így a megye a 32-ik helyen van. A baj azonban nem egyenletesen fordul elő a megyében mindenütt, hanem míg némely helységben, mint helyi baj, endemikusan fordul elő, addig más vidéken csak nagyon kevés van. A legtöbb van a Karánsebesi járásban (minden 10.000 lakosra 29.1) a legkevesebb a bozovicsi járásban (ugyanannyi lakosra csak 0.7).

Dognácskán létem alkalmával az ottani társ. népiskola I. osztályát tanulmányoztam, a hol a következő adatokat leltem:

Ez osztályba összesen beírtak 95 gyermeket és pedig 47 fiút és 48 leányt. Ezek közül ez osztályba járnak:

	az első éve	10	fiú	13	leány
a	2. „	10	„	10	„
a	3. éve	9	fiú	13	leány
a	4. „	5	„	1	„
az	5. „	3	„	4	„
a	6. „	6	„	2	„

Az iskolaszék ezenkívül 9 iskolaköteles gyermeket zárt ki az 1868. évi XXXVIII. t. cz. 3 §-a értelmében, mint a népiskolába egyáltalában nem valót. De az iskolába járók közül is 16 van az anyakönyvben hülyének deklarálva.

Az ismétlő iskolában 33 tanuló van és ezek közül 12, bár az iskolát mindig rendesen látogatták is, az írás-olvasás mesteriségét nem bírták elsajátítani.

A gyermekek közül egyesek különösen kitűntek kicsi, duzzadt, cretinszerű alakjuk, buta, félénk, ostobán vigyorgó arczkifejezésük által. Feltűnt továbbá, hogy e szerencsétlenek között 2—3 testvér is akad.

Egy teljesen elzülött család 2 gyermekét találtam ez osztályban. Az egyik fiú már 6 éve, a másik leány első éve, hogy ez osztályba jár. Ez utóbbi rendkívül kicsiny duzzadt halvány alak, mikrocephal koponyával.

Valóságos cretin típus. E két testvérnek még egy idősebb fivérük is van, aki folyton az utcán csavarog, sem írni sem olvasni nem tud és a falu egyik bolondját képezi.

Egy rendkívül iszákos, teljesen hülye, epileptikus anyának, kitől „ja“ vagy „nein“ kívül egyéb feleletet kapni nem lehet, 3 gyermeke jár ez osztályba; az egyik 6 év óta, a másik kettő 3—3 éve. Közülük az egyik leány, 9 éves szintén valóságos típusa a cretinismusnak. Csak egy pár szót tud motyogni, folyton vigyorgó, döcögős járása, törpe alak. Mind a háromnak rángó-görcei is voltak.

De nem csak Dognácskán, hanem a megyének még egy pár községében feltűnik az itt röviden ecsetelt szomorú jelenség, melynek okait kutatva, körülbelül a következők állíthatók fel:

1) Már Guggenbühl szerint is nagy befolyással van a hülyeség előjövételére az éghajlat. A különféle éghajlati viszonyok közül különösen a levegő lényeges, a mely mély völgyekben abnormis összetételt nyer. Igaz, hogy ugyanazon a vidéken, a hol a hülyeség honi, a legegészségesebb, legelevenebb és legerősebb emberek is vannak; ami azonban ugyanazon éghajlati viszonyok között az egyik embert hülyévé teszi a másikat nem, azok alkalmi okok, a milyenek aztán a világon mindenütt előfordulnak és amiért aztán e baj szörványosan mindenütt feltalálható.

Krassó-Szörény megye hazánk leghegyesebb megyéi közé tartozik és a nagyrészt mészhégyek között elhúzódó völgyek rendszerint igen szűkek és mélyek. A hegyek a völgy fölé 158—410 mtrnyire is felemelkednek. Leginkább ilyen szűk völgyekben vannak a községek, melyek a hülyeség által sújtottak. Dognácska ilyen, szűk völgyben végig húzódó hosszú utczából áll; néhol olyan szűk, hogy az utca megszakad, és a völgy csak itt-ott szélesedik ki annyira, hogy 2—3 kis szűk utcasort lehetett felépíteni. A völgyet alkotó dognácskai érczhegység magassága különösen északon 600 mtrnyire is felemelkedik. Hogy a levegő mennyiben van befolyással a hülyeség keletkezésére, az tudtommal kiderítve még nincs, tény azonban az a tapasztalat, hogy az endemikus hülyeség leginkább ilyen szűk völgyekben fordul elő.

2) Azokon a helyeken, hol a hülyeség, mint honi baj előfordul, rendszeren a golyva is fellép nagyobb mennyiségben. Az iskolába járó tanulók között Dognácskán golyvást ugyan nem találtam, de ezek közül 7 fiu és 9 leánynak az édes anyja golyvás. Ezen kívül is több golyvás emberről szereztem tudomást. Sok valószínűséggel bir az a feltevés, hogy a golyva és hülyeség között valami összefüggés van legalább annyiban, hogy ugyanazok az okok, melyek a golyva fejlődésére befolyással vannak, előidézik a hülyeséget is. Az ivóvizet már régóta,

sőt még ma is sokan olyannak tekintik, mint a mely a golyva és így a hülyeség létre hozására is befolyással lenne; pld. a Csallóközben általános a hit, hogy vannak kutak, melyeknek vize hosszabb ideig használva golyvát okoz. Sőt ezen vélemény kísérletek által valónak is bizonyult. Francia- és Olaszországban pld. katona sorozás alá kerülő fiatal emberek sikerrel itták némely forrás vizét, amennyiben attól golyvát kaptak és így a katonaságtól megszabadultak. Magam is ismerek egy asszonyt, aki Dognácskán állítólag a víz használatától kapott golyvát és tény, hogy mióta Dognácskáról elköltözött, a golyva sokkal kisebb lett. Hogy tehát bizonyos vizek képesek golyvát létre hozni, azt tagadni nem lehet, de hogy tulajdonképpen miben áll a víznek ezen golyvát okozó tulajdonsága, azt még biztosan nem tudjuk. Némelyek a hatást a víz fölös mésztartalmának tulajdonítják, mások ismét a vízben levő vas, vagy egyéb fém alkatrészekben keresik azt. A Dognácskai vizek oly nagy mennyiségben tartalmaznak meszet, hogy hüvelyes vetemények főzéséhez csakis egyes kutak vizét lehet felhasználni. A dognácskai érczhegység, a honnét e vizek erednek, fémkénegeket is nagy mennyiségben tartalmaz. (Pyrit, Chalkocit, Galenit, Pyrhotit stb. kisebb nagyobb mennyiségben fordulnak elő).

3) Az iszákosság, fajtalan életmód és különösen a pálinka ivás szenvedélye majd minden faluban megtalálható, a hol a cretinismus honi. E pokoli ital mérték nélküli használata ássa alá az alplakóosság testi egészségét is valóban szomorú módon. Ropant elharapódzott veszedelem ez Dognácska és még több község nagyrészt munkás lakói között is. De a legnagyobb veszedelem abban rejlik, hogy nemcsak az intelligentia legalsobb fokán álló szülők élnek nagy mennyiségben vele, hanem gyakran már az 1 éves gyermeknek is adnak belőle. A pálinka nélkülözhetetlen gyermek nevelési eszköz, mindenféle bajának gyógyítása alkalmával ez az első gyógyszer; de azonkívül is igen gyakran adják azt gyermekeiknek. A tanítók, kik most már különben a hatóság segítségét is igénybe vették, minden erőlködése ez abusus ellen hiába való volt, akárhányszor előfordult, hogy egyik másik gyermek a pálinkás kenyértől, amit reggelire kapott, részegen állított be az iskolába. A pálinkát igen könnyen szerzik meg maguknak, mivel a nagy szilva és egyéb gyümölcs termelés mellett csaknem minden második házban pálinkafőző üst van.

34 fiú és 14 leánynövendéket találtam a fent említett osztályban, kik részint még most is, részint pedig mielőtt iskolába jártak, rendszeren kikapták a maguk spir vagy raki porciójukat. Többet találtam olyat, kiknek rendes reggelijük a pálinkás kenyér volt.

4. E vidékeken gyakrabban előforduló egyéb betegségek közül jellemzők az elmebetegségek, különösen alkoholismus.

Ezenkívül majdnem minden évben, de némely esztendőben különös vehementiával lép fel a váltóláz. A megbetegedések száma rendszeren nyár közepén éri el tetőpontját, a téli hónapokban csak elvétve fordul elő 1—2 eset. Egyes éveken azonban óriási veszedelemmel lép fel a betegség.

A gyermek halandóság e községekben igen nagy, némely helyen eléri az összes elhalálozások 70%-át is. E szomorú jelenség okai lehetnek az igen korai házasságok, melyek itt ugyyszólván napi renden vannak, a szenvedélyes alkoholizmus, a melynek rossz befolyását az utódok testi mint szellemi tulajdonaira tagadni nem lehet; de különösen nagy befolyással vannak úgy erre, valamint a hülyeség nagy számára is a lakásviszonyok és a hiányos, nem létező vagy még ennél is rosszabb családi nevelés. A sápadt, csenevész, keserves képű, satnya gyermekek élő tanukként állanak előttünk, hogy bizonyosságot tegyenek arról, minő testi és szellemi nevelésben részesülnek otthon. A szülői gondatlanság, oktan bánásmód, rossz táplálék, tisztaság hiány és főképen az altató szerekkel és pálinkával üzőt szokás mind-mind közreműködnek, hogy e szerencsétlenek száma gyararapodjék, hogy csak egy példát említsek föl a dognácskai szerencsétlenek közül, egy 7 éves halványarczu gyermek beszélt: hogy kis testvérkéje difteritisben halt meg és hogy ő is meg ne kapja azt, az anyja adott neki pipát és dohányt is vesz neki.

Dognácskának 3491 lakosa van, kik nagyobb részt bányászattal foglalkoznak. Kevés magyaron kívül oláhok és németek képezik a község állandó lakóit, de vannak ezeken kívül bevándoroltak is, kik részint bányahelyről-bányahelyre járnak munkát keresni, részint pedig olyanok, kik különösen Felső-Magyarországból jöttek ide dolgozni és csak hosszabb-rövidebb ideig maradnak itt. Ezen bevándoroltak a község egészségi viszonyaira nagy befolyással vannak, amennyiben önálló házat nem építenek és így az amugy is szűk lakásokat még inkább túltömik.

Különösen az oláhok lakásai nagyon szűkek, rendszeren egy szobácskából, konyhából és istálló helyiségből állanak. Télen át azután az egész háztartás a kis szobácskában összpontosul, a melynek ablakai betapasztatnak, nehogy a külső levegő bejuthasson. Persze szellőztetésről télen át szó sincsen. Természetes, hogy az ilyen körülmények között kifejlődő atmoszfära nem éppen előnyös az egészségre. A németek rendszeren tágabb lakások fölött rendelkeznek, de a bevándoroltaknak bérbeadott szállások által ezek is túltömöttekké lesznek. Végül nem tartom fölöslegesnek a belügyminiszternek 1895-ben az elmebetegek járasonként való összeírására kiadott rendelete folytán a járási orvosok által megyénkben összeirt, a hülyékre vonatkozó statisztikai adatokat ide ígdatni. Egyelőre csak megjegyzem, hogy ez az 1890-iki általános népszámlálás adataihoz

képest némi apadást mutat. Egy legközelebbi cikkemben ez összeírásra még visszatérek. Az adatok 1895. decz. 31-én lettek lezárva.

J á r á s	Lakások száma	Elmebetegség			Idiot a vagy hülye	
		1 évnél rövidebb idő óta	1 évnél hosszabb idő óta	alkoholismus	testi fogyatkozás nélkül	testi fogyatkozással
Bozovicsi	26743	1	2	—	2	—
Orsovai	20390	1	7	—	—	4
Marosi	20200	—	1	—	5	—
Jámi	36906	—	4	1	10	3
Bogsáni	33213	1	25	1	11	1
Lugosi	18104	1	5	—	4	4
Oraviczai	44036	—	5	2	15	5
Moldovai	25685	—	3	—	16	3
Facseti	19755	—	4	1	9	8
Resiczai	44090	1	19	4	33	7
Bégai	17125	—	3	—	12	4
Temesi	21405	2	15	2	4	18
Teregovai	31399	6	8	—	26	8
Karánsebesi	30631	—	7	1	41	48
Lugos város	12489	1	3	3	20	7
Karánsebes város	5464	—	2	1	6	—
Összesen	410635	14	113	16	214	120

Szerkesztői üzenetek.

O. F. Kéziratát a közlendők sorába fölveltük. — B. J. Vác. A könyvismertetés! Hol késik az éji homályban?

Lapunk jelen száma, a közoktatásügyi tárcza költségvetésének tárgyalása miatt némi késéssel jelennik meg, a miért olvasóink szives elnézését kérjük.